

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 22 september 2016*

”Begäran om förhandsavgörande — Direktiv 2000/13/EG — Märkning och presentation av livsmedel — Artikel 1.3 b — Begreppet ’färdigförpackat livsmedel’ — Artikel 2 — Information till och skydd av konsumenterna — Artikel 3.1 led 8 — Den plats där ett livsmedel är producerat eller varifrån det kommer — Artikel 13.1 — Märkning av färdigförpackade livsmedel — Artikel 13.4 — Förpackningar eller kärl med en största yta mindre än 10 cm² — Direktiv 2001/110/EG — Artikel 2 led 4 — Uppgift om honungens ursprungsland eller ursprungsländer — Enskilda portioner honung förpackade i en storförpackning som levereras till storkök — Portionsförpackningar som säljs styckvis eller erbjuds till slutkonsumenterna i redan sammansatta rätter som säljs som en enhet — Angivelse av honungens ursprungsland eller ursprungsländer”

I mål C-113/15,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Bayerischer Verwaltungsgerichtshof (Bayerns förvaltningsöverdomstol, Tyskland) genom beslut av den 11 februari 2015, som inkom till domstolen den 6 mars 2015, i målet

Breitsamer und Ulrich GmbH & Co. KG

mot

Landeshauptstadt München,

ytterligare deltagare i rättegången:

Landesanwaltschaft Bayern,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden L. Bay Larsen samt domarna D. Šváby, J. Malenovský, M. Safjan (referent) och M. Vilaras,

generaladvokat: E. Sharpston,

justitiesekreterare: handläggaren K. Malacek,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 28 januari 2016,

* Rättegångsspråk: tyska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Breitsamer und Ulrich GmbH & Co. KG, genom M. Kraus, Rechtsanwalt,
- Landeshauptstadt München, genom S. Groth och K. Eichhorn, båda i egenskap av ombud,
- Landesanstalt für Verbraucherschutz Bayern, genom R. Käß, Oberlandesanwalt,
- Europeiska kommissionen, genom S. Grünheid, K. Herbout-Borczak och K. Skelly, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 5 april 2016 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 1.3 b i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/13/EG av den 20 mars 2000 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om märkning och presentation av livsmedel samt om reklam för livsmedel (EGT L 109, 2000, s. 29) och artikel 2.2 e i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna, och om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 1924/2006 och (EG) nr 1925/2006 samt om upphävande av kommissionens direktiv 87/250/EEG, rådets direktiv 90/496/EEG, kommissionens direktiv 1999/10/EG, Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/13/EG, kommissionens direktiv 2002/67/EG och 2008/5/EG samt kommissionens förordning (EG) nr 608/2004 (EUT L 304, 2011, s. 18).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Breitsamer und Ulrich GmbH & Co. KG och Landeshauptstadt München (staden München, Tyskland). Målet rör skyldigheten att på varje enskild portion honung som förpackas i en storförpackning, vilken levereras till storkök, ange honungens ursprungsland när en sådan portionsförpackning säljs styckvis eller erbjuds till slutkonsumenterna i redan sammansatta rätter som säljs som en enhet.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 2000/13

- 3 I skälen 4–6, 8, 14 och 15 i direktiv 2000/13 angavs följande:
 - ”(4) Syftet med detta direktiv bör vara att anta allmänna gemenskapsregler som skall gälla horisontellt för alla livsmedel som släpps ut på marknaden.
 - (5) Specialregler som tillämpas vertikalt endast på vissa livsmedel bör fastställas inom ramen för de bestämmelser som behandlar dessa varor.
 - (6) Det huvudsakliga syftet med regler om märkning av livsmedel bör vara behovet att informera och skydda konsumenten.

...

- (8) Detaljerad märkning för att ange produktens exakta art och beskaffenhet gör det möjligt för konsumenten att göra sitt val med full sakkännedom och är det lämpligaste eftersom det medför minsta möjliga hinder för den fria handeln.

...

- (14) Reglerna för märkning bör också förbjuda användning av information som skulle kunna vilseleda köparen eller som tillskriver livsmedel hälsobringande egenskaper; detta förbud bör för att vara verksamt gälla också presentation av och reklam för livsmedel.
- (15) I syfte att underlätta handeln mellan medlemsstaterna får det i handelsleden före försäljningen till konsumenter tillåtas att endast den viktigaste informationen framgår av den yttre förpackningen och att vissa obligatoriska uppgifter som måste finnas på ett färdigförpackat livsmedel behöver framgå endast av handelsdokument som rör detta.”

4 I artikel 1 i detta direktiv föreskrevs följande:

”1. Detta direktiv gäller märkning av livsmedel som i of[ö]rändrat tillstånd är avsedda att tillhandahållas konsumenter samt vissa aspekter på presentation av och reklam för sådana livsmedel.

2. Detta direktiv gäller även livsmedel avsedda för restauranger, sjukhus; personalrestauranger och andra liknande storkök (i det följande benämnda storkök).

3. I detta direktiv avses med

- a) *märkning*: varje ord, uppgift, varumärke, märkesnamn, illustration eller symbol i samband med livsmedel som anbringas på förpackning, dokument, meddelande, etikett, ring eller hylsa som medföljer eller avser sådant livsmedel,
- b) *färdigförpackat livsmedel*: varje enskild vara som i oförändrat skick är avsedd att tillhandahållas konsumenter och storkök och som består av ett livsmedel och den förpackning i vilket det placerades innan det erbjöds till försäljning, oavsett om förpackningen omsluter livsmedlet helt eller endast delvis, men förutsatt att förpackningen omsluter livsmedlet på sådant sätt att innehållet inte kan ändras utan att förpackningen öppnas eller ändras.”

5 I artikel 2.1 a i) i nämnda direktiv föreskrevs följande:

”Märkningen och dess närmare utformning får inte

- a) vara sådan att den på ett avgörande sätt skulle kunna vilseleda köparen, i synnerhet
- i) om vad som är utmärkande för livsmedlet, särskilt dess slag, identitet, egenskaper, sammansättning, kvantitet, hållbarhet, ursprung eller härkomst, framställnings- eller produktionsmetod.”

6 I artikel 3.1 led 8 i samma direktiv föreskrevs följande:

”Om något annat inte följer av artiklarna 4–17, är endast följande uppgifter obligatoriska vid märkning av livsmedel:

...

8. Uppgift om den plats där livsmedlet är producerat eller varifrån det kommer i fall då underlåtenhet att lämna sådana uppgifter kan vilseleda konsumenten i fråga om livsmedlets rätta ursprung eller härkomst.”

7 Artikel 4.2 i direktiv 2000/13 hade följande lydelse:

”Gemenskapsbestämmelser som gäller endast för vissa livsmedel och inte livsmedel i allmänhet får innehålla föreskrifter om att andra uppgifter än de som anges i artikel 3 skall framgå av märkningen.

...”

8 I artikel 8.2 c i detta direktiv föreskrevs följande:

”Om en färdigförpackad vara består av två eller flera separata färdigförpackningar som innehåller samma mängd av samma vara, skall nettoinnehållet anges genom uppgift om nettoinnehållet för varje separat förpackning och det totala antalet sådana förpackningar. Dessa uppgifter är dock inte obligatoriska, om det totala antalet separata förpackningar är klart synligt och lätt kan räknas utifrån, och om minst en uppgift om nettoinnehållet i varje enskild förpackning är klart synlig från utsidan.”

9 I artikel 13.1 och 13.4 i nämnda direktiv föreskrevs följande:

”1.

a) I fråga om färdigpackade livsmedel skall de uppgifter som anges i artikel 3 och artikel 4.2 finnas på förpackningen eller på en etikett som är fästad vid denna.

b) Utan hinder av punkt a och utan att det påverkar tillämpningen av gemenskapsbestämmelser om nominella mängder, är det, om färdigförpackade livsmedel är

— avsedda för konsumenter men saluförs i ett handelsled före försäljningen till konsumenten och under förutsättning att försäljning till storkök inte sker i detta handelsled,

— avsedda för leverans till storkök för beredning, behandling eller uppdelning,

tillräckligt att de uppgifter som måste anges enligt artikel 3 och artikel 4.2 framgår endast av de handelsdokument som avser dessa livsmedel, om det kan garanteras att sådana dokument med all den information som skall finnas i märkningen, antingen följer med de livsmedel som de avser eller skickas före eller samtidigt med leveransen.

c) I de fall som avses i b skall de uppgifter som avses i artikel 3.1.1, 3.1.5 och 3.1.7 och, i tillämpliga fall, de som avses i artikel 10 också fin[n]as på den yttre förpackning, i vilken livsmedlen presenteras när de saluförs.

...

4. För re[t]urglas som har märkning som är outplånlig och därför saknar etikett, ring eller krage samt för förpackningar eller kärl med en största yta mindre än 10 cm², behöver endast de uppgifter anges [s]om av[s]es i artikel 3.1.1, 3.1.4 och 3.1.5.

...”

10 I artikel 14 i samma direktiv föreskrevs följande:

”För livsmedel som saluhålls till konsumenter eller till storkök utan att vara färdigförpackade, eller för livsmedel som förpackas på försäljningsstället på konsumentens begäran eller är färdigförpackade för direkt försäljning, skall medlemsstaterna anta närmare bestämmelser för hur de uppgifter som omfattas av artikel 3 och artikel 4.2 skall anges.

De får besluta att samtliga eller en del av dessa uppgifter inte behöver lämnas, förutsatt att köparen ändå får tillfredsställande information.”

11 I enlighet med artikel 53.1 i förordning nr 1169/2011 upphörde direktiv 2000/13 att gälla från och med den 13 december 2014.

Direktiv 2001/110/EG

12 I skäl 5 i rådets direktiv 2001/110/EG av den 20 december 2001 om honung (EGT L 10, 2002, s. 47) anges följande:

”De allmänna reglerna om märkning av livsmedel, som fastställs i ... direktiv 2000/13 ... bör tillämpas med vissa undantag. Med tanke på det nära sambandet mellan honungens kvalitet och dess ursprung är det nödvändigt att säkerställa full information om dessa punkter för att inte vilseleda konsumenterna beträffande produktens kvalitet. De särskilda konsumentintressena när det gäller geografiska karakteristika för honung och full öppenhet i fråga om dessa gör det nödvändigt att det ursprungsland där honungen har skördats anges på märkningen.”

13 I artikel 1 i direktiv 2001/110 föreskrivs följande:

”Detta direktiv skall tillämpas på de produkter som definieras i bilaga I. Produkterna skall uppfylla de krav som fastställs i bilaga II.”

14 I artikel 2 i samma direktiv föreskrivs följande:

”Direktiv [2000/13] skall tillämpas på de produkter som definieras i bilaga I på följande villkor:

1. Beteckningen ”honung” skall endast tillämpas på den produkt som definieras i bilaga I.1 och skall användas i handeln för att beteckna denna produkt.

...

4. a) Det eller de ursprungsland där honungen har skördats skall anges på etiketten.

Om honungen har sitt ursprung i mer än en medlemsstat eller mer än ett tredje land, får dock denna uppgift i förekommande fall ersättas med följande:

— blandning av EG-honung,

— blandning av icke-EG-honung,

— blandning av EG-honung och icke-EG-honung.

b) I enlighet med direktiv 2000/13/EG, särskilt artiklarna 13, 14, 16 och 17 i detta, skall de närmare detaljer som skall anges enligt punkt a anses som beteckningar enligt artikel 3 i det direktivet.”

- 15 Bilaga I till direktiv 2001/110 har rubriken "Produktbeteckningar och definitioner".

Tysk rätt

Honungsförordningen

- 16 I § 3.4 och 3.5 Honigverordnung (förordningen om honung) av den 16 januari 2004 (BGBl. 2004 I, s. 92), i den lydelse som var tillämplig vid tidpunkten för de faktiska omständigheterna i det nationella målet (nedan kallad honungsförordningen), föreskrivs följande:

"(4) Utöver de uppgifter som ska tillhandahållas enligt [Lebensmittel-Kennzeichnungsverordnung (förordningen om märkning av livsmedel), av den 15 december 1999 (BGBl. 1999 I, s. 2464 (nedan kallad livsmedelsmärkningsförordningen) ska märkningen av de produkter som anges i bilaga 1 innehålla följande uppgifter, som ska anges i enlighet med punkt 5:

1. Det ursprungsland eller de ursprungsländer där honungen har skördats. Om honungen har sitt ursprung i mer än ett land, får denna uppgift i förekommande fall ersättas med följande:
 - a) blandning av EG-honung,
 - b) blandning av icke-EG-honung,
 - c) blandning av EG-honung och icke-EG-honung.

...

(5) ... Angående bestämmelserna om märkning enligt punkt 4 ska dessutom bestämmelserna i § 3.3 första och andra meningen, samt första delen av tredje meningen och § 3.4 livsmedelsmärkningsförordningen tillämpas i tillämpliga delar."

- 17 Enligt § 4.3 honungsförordningen är det förbjudet att saluföra alla produkter som inte har försetts med den uppgift som enligt § 3.4 i denna förordning är obligatorisk.

Livsmedelsmärkningsförordningen

- 18 I § 1.1 livsmedelsmärkningsförordningen föreskrivs följande:

"Denna förordning avser märkning av livsmedel som är färdigförpackade i den mening som avses i § 42.1 [Gesetz über das Inverkehrbringen und die Bereitstellung von Messgeräten auf dem Markt, ihre Verwendung und Eichung sowie über Fertigpackungen (lag om utsläppande och tillhandahållande av mätinstrument på marknaden, deras användning och kalibrering samt om färdigförpackning) av den 25 juli 2013 (BGBl. 2013 I, s. 2722)], i den mån dessa förpackningar är avsedda att saluföras till konsumenter [§ 3.4 Lebensmittel- und Futtermittelgesetzbuch (lagen om livsmedel och foder)]. När restauranger, storkök och företag köper in livsmedel som är avsedda att konsumeras inom dessa inrättningar, ska de behandlas på samma sätt som en konsument."

- 19 I § 3.3 och 3.4 i denna förordning föreskrivs följande:

"(3) Uppgifterna i punkt 1 ska anges på tyska på förpackningen eller en etikett som är fäst på denna, på väl synlig plats och ska vara lättförståeliga, klart läsbara och outplånliga. De uppgifter som anges i punkt 1 kan även tillhandahållas på ett annat språk som är lättförståeligt, förutsatt att detta inte begränsar den information som ska ges till konsumenten. De får inte döljas eller särskiljas av andra uppgifter eller grafiska element. Uppgifterna i § 3.1 leden 1, 4 och 5 och uppgifter om mängd i § 43.1 lagen om utsläppande och tillhandahållande av mätinstrument på marknaden, deras användning och kalibrering samt om färdigförpackning ska anges i samma synfält.

(4) Med undantag från vad som anges i punkt 3

1. är det, när det gäller uppgifter som anges i punkt 1 avseende
 - a) individuellt tillagade och konsumtionsfärdiga rätter avsedda för att levereras till storkök för konsumtion på plats,
 - b) färdigförpackade varor avsedda att saluföras i säljarens namn eller i en säljares firmanamn, vilken är etablerad i en EU-medlemsstat eller i en annan stat som är part i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet när dessa varor levereras till detta område, och
 - c) färdigförpackade livsmedel avsedda för levereras till konsumenter i den mening som avses i § 1.1 andra meningen för beredning, behandling eller uppdelning, ...

...

tillräckligt att de framgår av de handelsdokument som avser dessa livsmedel, om det kan garanteras att sådana dokument med all den information som ska finnas i märkningen, antingen åtföljer de livsmedel som de avser eller skickas före eller samtidigt med leveransen. Angående de livsmedel som avses i punkt 1 b och c ska de uppgifter som anges i punkt 1 leden 1, 2 och 4 även anges på livsmedelsförpackningens utsida. När det gäller punkt 2 led 3 bör uppgifterna i punkt 1 leden 1 och 4 inte ingå i samma spalt.”

Lagen om utsläppande och tillhandahållande av mätinstrument på marknaden, deras användning och kalibrering samt om färdigförpackning

- 20 I § 42.1 lagen om utsläppande och tillhandahållande av mätinstrument på marknaden, deras användning och kalibrering samt om färdigförpackning definieras ”färdigförpackning” som förpackningar av alla slag i vilka produkten förpackas utan att köparen är närvarande och vilka försluts utan att köparen är närvarande, på så sätt att mängden av det förslutna innehållet inte kan ändras utan att man öppnar eller på annat sätt märkbart ändrar förpackningen.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 21 Breitsamer und Ulrich är ett företag som är verksamt i unionen inom sektorn för produktion och förpackning av honung och saluför bland annat livsmedlet ”Breitsamer Imkergold” (nedan kallad den aktuella honungen). Det rör sig om samma sorts honung förpackad i 120 enskilda portioner på vardera 20 gram, som presenteras i förpackningar förslutna med ett aluminiumlock (nedan kallade de aktuella enskilda portionerna honung). De 120 portionerna förpackas i en storförpackning som försluts av företaget och säljs i denna form till storkök.
- 22 De uppgifter som är obligatoriska för detta livsmedel och som anges i direktiven 2000/13 och 2001/110, det vill säga bland annat honungens ursprungsland, finns angivna på storförpackningen. En sådan uppgift om honungens ursprungsland anges inte på de aktuella enskilda portionerna honung.
- 23 Den 30 oktober 2012 ålade staden München Breitsamer und Ulrich:s verkställande direktör att betala en straffavgift för att ha åsidosatt de rättsliga skyldigheter avseende märkning som föreskrivs i honungsförordningen. Som skäl angavs att företaget under det första kvartalet år 2011 hade salufört honung i enskilda portioner på vilka det inte fanns någon uppgift om honungens ursprungsland.
- 24 Den 5 november 2012 överklagade Breitsamer und Ulrich beslutet vid Verwaltungsgericht München (Förvaltningsdomstolen i München, Tyskland) och yrkade att det skulle fastställas att företaget inte hade åsidosatt honungsförordningen genom att inte ange honungens ursprungsland på var och en av de aktuella enskilda portionerna honung. Överklagandet ogillades genom dom av den 25 september 2013.

- 25 Breitsamer und Ulrich överklagade till Bayerischer Verwaltungsgerichtshof (Bayerns förvaltningsöverdomstol, Tyskland). Företaget hävdade att de aktuella enskilda portionerna honung inte utgjorde "färdigförpackade livsmedel" i den mening som avses i livsmedelsmärkningsförordningen, i den lydelse som var tillämplig vid tidpunkten för de faktiska omständigheterna i det nationella målet. Det rör sig nämligen inte om en enskild vara som erbjuds till försäljning, eftersom dessa portioner levereras i storförpackningar till storkök som inte säljer de enskilda portionerna honung vidare.
- 26 Breitsamer und Ulrich har även hänvisat till ett dokument med rubriken "Frågor och svar om tillämpningen av förordning (EU) nr 1169/2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna" av den 31 januari 2013 som utarbetats av en arbetsgrupp som upprättats av Europeiska kommissionens generaldirektorat för hälso- och konsumentfrågor och består av sakkunniga från medlemsstaterna (nedan kallat expertgruppens dokument). I punkt 2.1.3 i nämnda dokument som offentliggjorts på kommissionens webbplats anges följande: "Med tanke på cateringföretagens olika sätt att leverera livsmedel till slutkonsumenten bör det noteras att portionsförpackningar (t.ex. sylt, honung, senap) som serveras som en del av en måltid till storköksgäster inte ska betraktas som försäljningsenheter. I sådana fall behöver livsmedelsinformationen därför bara finnas på flerpacken."
- 27 Breitsamer und Ulrich har slutligen påpekat att enskilda portioner honung producerade av andra företag eller från andra medlemsstater än Förbundsrepubliken Tyskland inte har blivit föremål för några anmärkningar, trots att det inte fanns någon uppgift om honungens ursprungsland på de portionsförpackningarna.
- 28 Landesanstalt für Lebensmittelsicherheit Bayern (åklagaren i Bayern, Tyskland) som deltar i det nationella målet, har hävdat att syftet med unionsrätten är att till konsumenterna tillhandahålla information som är så fullständig som möjligt om de livsmedel som erbjuds till dem och att de aktuella enskilda portionerna honung inte förlorar sin egenskap av "färdigförpackade" varor på grund av att de förpackats i en försluten storförpackning.
- 29 Den hänskjutande domstolen anser att den aktuella honungen omfattas av bilaga I till honungsförordningen. Direktiv 2001/110 har införlivats med tysk rätt genom nämnda förordning.
- 30 Mot denna bakgrund beslutade Bayerischer Verwaltungsgerichtshof (Bayerns förvaltningsöverdomstol) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen.
- "1) Ska enskilda portioner honung som bulkförpackas i en kartong försedd med samtliga märkningsuppgifter, inklusive angivelse av ursprungsland, och som varken säljs som enskilda portioner till slutkonsumenterna eller tillhandahålls storkök som enskilda förpackningar, anses utgöra 'färdigförpackat livsmedel' i den mening som avses i artikel 1.3 b i direktiv 2000/13 och artikel 2.2 e i förordning nr 1169/2011, för vilka det finns ett specifikt märkningskrav, eller utgör sådana enskilda portioner honung inte färdigförpackade livsmedel för vilka märkningskrav gäller, på grund av att det inte är fråga om enskilda varor?
- 2) Ska den första frågan besvaras annorlunda om dessa portionsförpackningar när det gäller storkök inte bara erbjuds i redan sammansatta rätter som säljs som en enhet utan även säljs styckvis?"

Prövning av tolkningsfrågorna

- 31 Den hänskjutande domstolen har ställt frågorna, som ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artikel 1.3 b i direktiv 2000/13 ska tolkas så, att varje enskild portion honung som presenteras i form av en förpackning försluten med ett aluminiumlock och som förpackas i en

storförpackning, vilken levereras till storkök, ska anses utgöra ett ”färdigförpackat livsmedel”, när storköken säljer en sådan portionsförpackning styckvis eller erbjuder nämnda portionsförpackning till slutkonsumenterna i redan sammansatta rätter som säljs som en enhet.

- 32 Det ska inledningsvis påpekas att det följer av lydelsen av de frågor som den hänskjutande domstolen har ställt att de aktuella enskilda portionerna honung kan säljas styckvis till slutkonsumenterna i storkök, vilket Breitsamer und Ulrich har bestritt.
- 33 Enligt EU-domstolens fasta praxis presumeras nationella domstolars frågor om tolkningen av unionsrätten vara relevanta. Dessa frågor ställs mot bakgrund av den beskrivning av omständigheterna i målet och tillämplig lagstiftning som den nationella domstolen på eget ansvar har lämnat och vars riktighet det inte ankommer på EU-domstolen att pröva. En begäran från en nationell domstol kan bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågorna är hypotetiska eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den (se dom av den 5 december 2006, Cipolla m.fl., C-94/04 och C-202/04, EU:C:2006:758, punkt 25, och dom av den 7 april 2016, KA Finanz, C-483/14, EU:C:2016:205, punkt 41).
- 34 Den nämnda presumptionen att frågorna är relevanta kan inte brytas endast genom att en av parterna i det nationella målet har bestritt vissa faktiska omständigheter vars riktighet det inte ankommer på EU-domstolen att pröva och som är avgörande för hur saken i nämnda mål ska bestämmas (se dom av den 5 december 2006, Cipolla m.fl., C-94/04 och C-202/04, EU:C:2006:758, punkt 26, och dom av den 14 april 2016, Polkomtel, C-397/14, EU:C:2016:256, punkt 38).
- 35 Frågan huruvida de aktuella enskilda portionerna honung även säljs styckvis omfattas av de faktiska omständigheterna i det nationella målet, vilka det inte ankommer på EU-domstolen att pröva.
- 36 Mot denna bakgrund ska de tolkningsfrågor som ställts av Bayerischer Verwaltungsgerichtshof (Bayerns förvaltningsöverdomstol) besvaras. Emellertid har EU-domstolen, vad gäller förordning nr 1169/2011, inte tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att utifrån nämnda förordning kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts.
- 37 Enligt artikel 1.3 b i direktiv 2000/13 avses följande med ”färdigförpackat livsmedel” i den mening som avses i direktivet: varje enskild vara som i oförändrat skick är avsedd att tillhandahållas konsumenter och storkök och som består av ett livsmedel och den förpackning i vilket det placerades innan det erbjöds till försäljning, oavsett om förpackningen omsluter livsmedlet helt eller endast delvis, men förutsatt att förpackningen omsluter livsmedlet på sådant sätt att innehållet inte kan ändras utan att förpackningen öppnas eller ändras.
- 38 Enligt artikel 13.1 a i direktivet ska de uppgifter som anges i artikel 3 och artikel 4.2 i fråga om färdigpackade livsmedel, finnas på förpackningen eller på en etikett som är fäst vid denna.
- 39 Det föreskrivs i detta hänseende i artikel 3.1 led 8 i samma direktiv att det bland dessa uppgifter ska finnas en uppgift om den plats där livsmedlet är producerat eller varifrån det kommer i fall då underlåtenhet att lämna sådana uppgifter kan vilseleda konsumenten i fråga om livsmedlets rätta ursprung eller härkomst.
- 40 Enligt skälen 4 och 5 i direktiv 2000/13 är syftet med detta direktiv att anta allmänna regler som ska gälla horisontellt för alla livsmedel som släpps ut på marknaden. Specialregler som tillämpas vertikalt endast på vissa livsmedel bör emellertid fastställas inom ramen för de bestämmelser som behandlar dessa varor.

- 41 Det ska konstateras att sådana specialregler avseende honung har införts genom direktiv 2001/110. Direktivet ska nämligen i enlighet med artikel 1 däri tillämpas på de produkter som definieras i bilaga I till direktivet. Det är i förevarande fall utrett att den aktuella honungen utgör en sådan produkt.
- 42 Det föreskrivs emellertid i artikel 2 första meningen i direktiv 2001/110 att direktiv 2000/13 ska tillämpas på de produkter som definieras i bilaga I till direktiv 2001/110 på vissa villkor. Vad gäller artikel 2 led 4 a i direktiv 2001/110 föreskrivs det i huvudsak däri att uppgiften om honungens ursprung – i enlighet med direktiv 2000/13, särskilt artiklarna 13 och 14 – ska anses som en beteckning enligt artikel 3 i direktiv 2000/13.
- 43 Dessa bestämmelser motiveras av skäl 5 i direktiv 2001/110, i vilket det anges att "[d]e allmänna reglerna om märkning av livsmedel, som fastställs i [direktiv 2000/13] bör tillämpas med vissa undantag. Med tanke på det nära sambandet mellan honungens kvalitet och dess ursprung är det nödvändigt att säkerställa full information om dessa punkter för att inte vilseleda konsumenterna beträffande produktens kvalitet. De särskilda konsumentintressena när det gäller geografiska karakteristika för honung och full öppenhet i fråga om dessa gör det nödvändigt att det ursprungsland där honungen har skördats anges på märkningen."
- 44 Det följer således av dessa båda direktiv att det i fråga om en produkt som omfattas av direktiv 2001/110 är obligatoriskt att det finns en uppgift om honungens ursprungsland på förpackningen eller på en etikett som är fäst vid denna, eftersom underlåtenhet att lämna en sådan uppgift under alla omständigheter kan vilseleda konsumenten i fråga om honungens rätta ursprung eller härkomst i den mening som avses i artikel 3.1 led 8 i direktiv 2000/13.
- 45 Det preciseras vidare i artikel 1.2 i direktiv 2000/13 att detta även gäller livsmedel avsedda för restauranger, sjukhus, personalrestauranger och andra liknande storkök (benämnda storkök). Det framgår av beslutet om hänskjutande att de aktuella enskilda portionerna honung, vilka förpackats i en storförpackning, levererats till sådana storkök.
- 46 Det ska emellertid prövas huruvida de undantag som föreskrivs i artikel 13.1 b och artikel 14 i direktiv 2000/13 ska tillämpas under sådana omständigheter som de som är i fråga i det nationella målet.
- 47 Vad för det första gäller artikel 13.1 b första och andra strecksatsen i nämnda direktiv föreskrivs däri att, om färdigförpackade livsmedel är avsedda för konsumenter men saluförs i ett handelsled före försäljningen till konsumenten och under förutsättning att försäljning till storkök inte sker i detta handelsled, eller är avsedda för leverans till storkök för beredning, behandling eller uppdelning, det är tillräckligt att de uppgifter som måste anges enligt artikel 3 och artikel 4.2 i det direktivet framgår endast av de handelsdokument som avser dessa livsmedel, om det kan garanteras att sådana dokument med all den information som ska finnas i märkningen, antingen följer med de livsmedel som de avser eller skickas före eller samtidigt med leveransen.
- 48 Det ska emellertid konstateras att nämnda bestämmelser inte ska tillämpas under sådana omständigheter som de som är i fråga i det nationella målet. De aktuella enskilda portionerna honung tillhandahålls nämligen, såsom framgår av beslutet om hänskjutande, av Breitsamer und Ulrich i form av förpackningar förslutna med ett aluminiumlock, vilka i oförändrat skick erbjuds till slutkonsumenter av de storkök som förpackningarna har levererats till.
- 49 Även om de aktuella enskilda portionerna honung som är avsedda för slutkonsumenter saluförs i ett handelsled före försäljningen till slutkonsumenten, säljs nämnda portioner honung till storkök, i strid med den situation som avses i artikel 13.1 b första strecksatsen i direktiv 2000/13. Den aktuella honungen har vidare varken beretts, behandlats eller delats upp av dessa storkök, i den mening som avses i artikel 13.1 b andra strecksatsen i nämnda direktiv.

- 50 Vad för det andra gäller artikel 14 i direktiv 2000/13 föreskrivs följande i den artikeln: För livsmedel som saluhålls till konsumenter eller till storkök utan att vara färdigförpackade, eller för livsmedel som förpackas på försäljningsstället på konsumentens begäran eller är färdigförpackade för direkt försäljning, ska medlemsstaterna anta närmare bestämmelser för hur de uppgifter som omfattas av artikel 3 och artikel 4.2 i direktivet ska anges. De får besluta att samtliga eller en del av dessa uppgifter inte behöver lämnas, förutsatt att köparen ändå får tillfredsställande information.
- 51 I förevarande fall är det utrett att de aktuella enskilda portionerna honung varken förpackas på försäljningsstället på konsumentens begäran eller är färdigförpackade för direkt försäljning, vilket medför att de situationer som avses i artikel 14 inte är av betydelse.
- 52 Härav följer att skyldigheten att etikettera enskilda portioner honung, såsom de som är i fråga i det nationella målet, och följaktligen att förse dessa med en uppgift om honungens ursprungsland eller ursprungsländer i enlighet med artikel 2 led 4 a i direktiv 2001/110 beror – mot bakgrund av den situation som avses i artikel 13.1 a i direktiv 2000/13 – på frågan huruvida nämnda portioner ska anses utgöra ”färdigförpackade livsmedel” i den mening som avses i artikel 1.3 b i direktiv 2000/13.
- 53 Det framgår i detta hänseende av artikel 8.2 c i direktiv 2000/13 att en färdigförpackad vara kan bestå av två eller flera separata färdigförpackningar. Blotta omständigheten att de storförpackningar i vilka de aktuella enskilda portionerna honung förpackas kan anses vara färdigförpackade får således inte till följd att portionsförpackningarna inte kan anses vara ”färdigförpackade livsmedel” i den mening som avses i artikel 1.3 b i direktiv 2000/13.
- 54 De enskilda portioner honung som är i fråga i det nationella målet uppfyller flera av de villkor i artikel 1.3 b i direktiv 2000/13 som ska vara uppfyllda för att de ska anses utgöra ”färdigförpackade livsmedel” i den mening som avses i den bestämmelsen.
- 55 De aktuella enskilda portionerna honung är nämligen, såsom även framgår av de faktiska omständigheterna i punkt 48 ovan, avsedda att i oförändrat skick tillhandahållas slutkonsumenter efter det att storförpackningen har öppnats av det storkök som den levererats till. Nämnda portioner honung förpackades vidare innan de erbjöds till försäljning, och förpackningen omsluter portionerna helt på ett sådant sätt att innehållet inte kan ändras utan att förpackningen öppnas eller ändras.
- 56 Det ska emellertid påpekas att det finns skillnader mellan de olika språkversionerna av artikel 1.3 b i direktiv 2000/13.
- 57 Det är i synnerhet i den engelska (”any single item”) och den polska (”każd(a) pojedyncz(a) sztuk(a)”) språkversionen som det används uttryck som avser en enskild vara utan att det anges någon annan term. I andra språkversioner av samma bestämmelse däremot – såsom den spanska (”la unidad de venta”), den tyska (”die Verkaufseinheit”) eller den franska (”l’unité de vente”) – används även uttrycket en enskild vara men i dessa används även begreppet ”försäljning”.
- 58 Enligt EU-domstolens fasta praxis kan den formulering som använts i en av språkversionerna av en unionsbestämmelse inte ensam ligga till grund för tolkningen av denna bestämmelse eller ges företräde framför övriga språkversioner. Unionsbestämmelserna ska nämligen tolkas och tillämpas på ett enhetligt sätt mot bakgrund av de olika versionerna på samtliga unionsspråk. I händelse av bristande överensstämmelse mellan språkversionerna av en unionsrättslig text, ska den aktuella bestämmelsen tolkas med hänsyn till systematiken i och ändamålet med de föreskrifter i vilka den ingår (dom av den 27 mars 1990, Cricket St Thomas, C-372/88, EU:C:1990:140, punkterna 18 och 19, och dom av den 15 november 2012, Kurcums Metal, C-558/11, EU:C:2012:721, punkt 48, och dom av den 17 mars 2016, Kødbbranchens Fællesråd, C-112/15, EU:C:2016:185, punkt 36).

- 59 Angående systematiken i direktiv 2000/13 ska det påpekas att även om det finns en skillnad mellan de olika språkversionerna av artikel 1.3 b i direktivet, nämns under alla omständigheter "erbjöds till försäljning" i både den spanska ("puesto a la venta"), tyska ("vor dem Feilbieten"), engelska ("being offered for sale"), franska ("présentation à la vente") och polska ("oferowanie na sprzedaż") språkversionen av denna bestämmelse.
- 60 I direktivets artikel 13.1 som avser färdigförpackade livsmedel hänvisas även till "försäljning" av livsmedel. Artikel 14 i direktiv 2000/13 avser på samma sätt en situation där livsmedel "saluhålls" till slutkonsumenter eller till storkök utan att vara färdigförpackade.
- 61 Andra bestämmelser i direktivet avser dessutom "köparen". Utöver artikel 14 föreskrivs det i artikel 2.1 a i att märkningen och dess närmare utformning inte får vara sådan att den skulle kunna vilseleda "köparen", i synnerhet om vad som är utmärkande för livsmedlet. Bland de egenskaper som anses vara utmärkande anges bland annat livsmedlets ursprung eller härkomst.
- 62 Det följer således av systematiken i direktiv 2000/13 att utöver de andra villkoren i artikel 1.3 b i nämnda direktiv, så avser skyldigheten att etikettera enligt artikel 13.1 i direktivet livsmedel som i oförändrat skick är avsedda att tillhandahållas slutkonsumenter och storkök.
- 63 Denna situation kan uppkomma genom att enskilda portioner honung, såsom de som är i fråga i det nationella målet, säljs styckvis till slutkonsumenter i ett storkök, till exempel en restaurang eller en personalrestaurang.
- 64 En sådan situation föreligger även när dessa portioner erbjuds i redan sammansatta rätter som säljs som en enhet, till exempel som en del av en meny som komponerats av ett storkök eller som en vara som erbjuds i en buffé på ett hotell.
- 65 Enhetspriset täcker nämligen, såsom även generaladvokaten har påpekat i punkt 54 i sitt förslag till avgörande, alla varor och tjänster som krävs för att tillhandahålla den aktuella måltiden och det inbegriper följaktligen måltidens olika delar, inklusive, i förekommande fall, sådana enskilda portioner honung som de som är i fråga i det nationella målet.
- 66 Denna tolkning av artikel 1.3 b i direktiv 2000/13 stöds av direktivets ändamål.
- 67 Det framgår nämligen både av skäl 6 i direktivet och dess artikel 2, att detta direktiv har utformats för att informera och skydda slutkonsumenten av livsmedel, särskilt vad gäller dessa produkters slag, identitet, egenskaper, sammansättning, kvantitet, hållbarhet, ursprung eller härkomst och framställnings- eller produktionsmetod (dom av den 23 november 2006, Lidl Italia, C-315/05, EU:C:2006:736, punkt 47 och där angiven rättspraxis).
- 68 I detta hänseende anges i skäl 8 i direktiv 2000/13 att detaljerad märkning för att ange produktens exakta art och beskaffenhet ska göra det möjligt för konsumenten att göra sitt val med full sakkännedom.
- 69 Enligt direktivet ska konsumenten följaktligen ha rätt till korrekt, neutral och objektiv information som inte är vilseledande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 4 juni 2015, Teekanne, C-195/14, EU:C:2015:361, punkt 32 och där angiven rättspraxis).
- 70 Det framgår av skäl 5 i direktiv 2001/110, såsom även påpekats i punkt 43 ovan, att de särskilda konsumentintressena när det gäller geografiska karakteristika för honung och full öppenhet i fråga om dessa gör det nödvändigt att det ursprungsland där honungen har skördats anges på märkningen.

- 71 När det gäller beslutet att styckvis köpa eller konsumera sådana enskilda portioner honung som de som är i fråga i det nationella målet när en sådan honungsportion erbjuds som en del av eller ingår i en redan sammansatt rätt som säljs som en enhet bidrar således en sådan uppgift på nämnda enskilda portioner till att göra det möjligt för konsumenten att göra sitt val med full sakkännedom i frågan.
- 72 Det ska tilläggas att det i artikel 13.4 i direktiv 2000/13 föreskrivs att för förpackningar eller kärl med en största yta mindre än 10 cm², behöver endast de uppgifter anges som avses i artikel 3.1.1, 3.1.4 och 3.1.5. I denna situation är således den uppgift om ursprungslandet som anges i artikel 3.1.8 inte nödvändig.
- 73 Samtliga av de berörda parter som var närvarande vid förhandlingen har hävdade att de aktuella enskilda portionerna honung hade en största yta som var större än 10 cm².
- 74 Det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida denna yta faktiskt är större än 10 cm². Om det visar sig att detta inte är fallet, är det enligt artikel 13.4 i direktiv 2000/13 inte nödvändigt att honungens ursprungsland anges på sådana enskilda portioner honung som de som är i fråga i det nationella målet.
- 75 Om det däremot visar sig att detta är fallet, följer det av det ovan anförda att varje enskild portion – som presenteras i form av en förpackning försluten med ett aluminiumlock och som förpackats i en storförpackning försluten av en livsmedelsföretagare och som säljs i denna form till storkök – ska anses utgöra ett ”färdigförpackat livsmedel” som därmed omfattas av skyldigheten att ange honungens ursprungsland, när storköken säljer en sådan portionsförpackning styckvis eller erbjuder nämnda portionsförpackning till slutkonsumenterna i redan sammansatta rätter som säljs som en enhet.
- 76 Inte något av de argument som anförts i syfte att göra gällande att det inte föreligger någon skyldighet att etikettera sådana enskilda portioner honung som de som är i fråga i det nationella målet, kan påverka den tolkningen.
- 77 Enligt det första argumentet framgår det av expertgruppens dokument (se punkt 26 ovan) att enskilda förpackningar honung som av en restaurang erbjuds till slutkonsumenterna som en del av en måltid inte ska anses utgöra enskilda varor, varför en uppgift om honungens ursprung endast behöver framgå av storförpackningen.
- 78 Det räcker emellertid att påpeka att expertgruppens dokument inte är bindande. Det anges för övrigt i punkt 1 i dokumentet att det inte har någon formell rättslig status, och vid tvister är det EU-domstolen som har det slutliga ansvaret för att tolka unionslagstiftningen.
- 79 Enligt det andra argumentet skulle livsmedelsföretagaren dessutom kunna förse varje enskild portion honung med en angivelse såsom ”får inte säljas styckvis”, vilket medför att om styckvis försäljning inte sker är det enligt direktiv 2000/13 inte nödvändigt att det finns en uppgift om honungens ursprungsland på varje enskild portion honung.
- 80 Den i artikel 13.1 a i direktiv 2000/13 föreskrivna skyldigheten att etikettera sådana enskilda portioner honung såsom de som är i fråga i det nationella målet avser emellertid bland annat – såsom även konstaterats i punkterna 63 och 64 ovan – en situation där dessa portioner i oförändrat skick är avsedda att säljas till slutkonsumenter i ett storkök, det vill säga när nämnda portioner säljs styckvis eller när dessa erbjuds i redan sammansatta rätter som säljs som en enhet.
- 81 Under dessa omständigheter saknas anledning att pröva huruvida sådana enskilda portioner honung som de som är i fråga i det nationella målet har sålts styckvis eller ej.

- 82 Mot bakgrund av det ovan anförda ska frågorna besvaras enligt följande. Artikel 1.3 b i direktiv 2000/13 ska tolkas så, att varje enskild portion honung som presenteras i form av en förpackning försluten med ett aluminiumlock och som förpackas i en storförpackning, vilken levereras till storkök, ska anses utgöra ett "färdigförpackat livsmedel", när storköken säljer en sådan portionsförpackning styckvis eller erbjuder nämnda portionsförpackning till slutkonsumenterna i redan sammansatta rätter som säljs som en enhet.

Rättegångskostnader

- 83 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande:

Artikel 1.3 b i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/13/EG av den 20 mars 2000 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om märkning och presentation av livsmedel samt om reklam för livsmedel ska tolkas så, att varje enskild portion honung som presenteras i form av en förpackning försluten med ett aluminiumlock och som förpackas i en storförpackning, vilken levereras till storkök, ska anses utgöra ett "färdigförpackat livsmedel", när storköken säljer en sådan portionsförpackning styckvis eller erbjuder nämnda portionsförpackning till slutkonsumenterna i redan sammansatta rätter som säljs som en enhet.

Underskrifter